

Sa Cabaneta (Mallorca) i Ocumicho (Mèxic), dos pobles units per unes figuretes de fang

Diablons d'allà i d'aquí

Els *siurells* de Mallorca, xiulets tradicionals que reproduïxen diverses formes humanes, tenen una rèplica amb curioses semblances a l'altra banda de l'Atlàntic, en uns diables anomenats *ocumichos*, que es fan a Mèxic. L'art popular té, de vegades, aquestes sorpreses.

Tracem un pont imaginari entre dos punts de la terra, separats per uns deu mil quilòmetres i molta aigua, que tenen una història comuna de vençuts i vencedors, com els és comuna també la història de les seves dones. I encara s'hi troben altres similituds curioses.

Ocumicho és un poblet polsós i enfangat de l'estat de Michoacán (Mèxic) que viu en bona part del treball de terrisseria de les dones. La majoria d'elles treballen l'argila i en fan una producció considerable. Aquestes dones parlen purèpetxa, la seva llengua materna, i algunes han après l'espanyol.

Sa Cabaneta és un poblet asfaltat de l'illa de Mallorca on algunes dones encara fan de terrissaires. La seva llengua és la catalana, tot i que saben el castellà.

Al centre de cada un d'aquests dos pobles s'alça una església de sòbria i bella façana. Petita la d'Ocumicho, majestuosa la de Sa Cabaneta.

A ambdós llocs, per aconseguir les figures de fang, cal anar a comprar-les a les cases de les dones que les fan. Les cases d'Ocumicho són de fusta i el sòl és de terra; les de Sa Cabaneta són de maons i el terra és de mosaic. Les unes es troben dins el subdesenvolupament i la misèria; les altres en el món desenvolupat (encara que una mica cap al pati del darrere).

La fabricació de figures

de terrissa —en què el dimoni té un lloc destacat, com l'hi té la religió catòlica en les vides de les que les fan— és feina de dones. Les peces de Sa Cabaneta s'anomenen *siurells*, forma dialectal de la paraula "xiulets". I això són els *siurells*, xiulets, però ja no els fan servir els nens i nenes d'aquella terra, són simplement objectes decoratius. Entre les figures d'Ocumicho, que correntment s'anomenen *ocumichos*, també hi ha una gran quantitat de xiulets de mil formes que avui encara fan sonar les criatures del poble i de les comunitats properes, però la majoria de les peces són només d'ornament.

Els *ocumichos* que surten de mans de dones, moltes analfabetes i monolingües (en una llengua que no és l'oficial del país), són d'una enorme sofisticació, encara que d'una factura tosca i *naïf*. Aquelles terrissaires modelen una gran varietat de figures, entre elles els diables que fan mil i una diableries... van amb moto, amb avió, amb camions de coca-cola, es casen, ballen, s'operen, cavalquen tortugues o si-
renes o a s e s .
Les fi-
g u r e s
s ó n

pintades de colors vius i, a vegades, les envernissen per fer-les brillants, en cas que la persona compradora ho demani, perquè elles les prefereixen sense vernís. Les figures d'Ocumicho són d'una varietat enorme i mostren una gran imaginació de tipus fantàstic. Els diablons porten tots, com a marca distintiva, ratlles a tot el cos. Diuen que així és com es pintaven els indis dels diferents grups per distingir-se els uns dels altres.

Els diablons i totes les altres figures de Mallorca també tenen ratlletes per tot el cos. Les figures són sempre blanques i les ratlletes són vermelles i verdes (hi hagué un temps que n'hi feien també de blaves i grogues). En veure-les, hom podria pensar que són mexicanes: camperols amb barret i muntats a cavall, i amb els colors verd, blanc i vermell... els de la bandera mexicana. I ben segur que aquestes ratlletes no tenen res a veure amb els indis. Són mats, les figures, sense vernís.

Els dimonis d'Ocumicho tenen sovint a les mans objectes de forma fàl·lica, trompetes, serps, panotxes, sempre fan grans riallades i són superdinàmics. Els diablons de Mallorca també tenen elements fàl·lics, com ara forques i trompetes, però no riuen, els seus rostres són seriosos, tots iguals i molt estàtics.

Ben probablement les dones que els creen,



Els *ocumichos* reproduïxen diables en les més diverses activitats.

tant les de l'una banda com de l'altra de l'Atlàntic, no tenen ni la més remota idea que hi ha un altre lloc on també en fan. Allò que crida particularment l'atenció és el fet que el "primitivisme" de les figures és més accentuat en les de Mallorca, que aquestes són menys desenvolupades i molt menys sofisticades. O sigui que el desenvolupament d'aquest art popular no va d'acord amb el desenvolupament socioeconòmic de les que el produeixen. Ambdues produccions són art pobre. Però les dones més pobres produeixen un art més ric i les menys pobres un art més pobre.

Per altra banda, hi ha un grau de desenvolupament dels *ocumichos* que es pot observar també en el fet que s'hi veu una certa tendència a signar les peces. És molt possible que la "tendència" els vingui de fora, però tanmateix els *ocumi-*



Els siurells mallorquins són blancs i amb ratlles vermelles i verdes. ARXIU

chos signats i col·locats en un museu arriben fàcilment a poder "competir", diguem, amb l'art elitista. En canvi els siurells mai no són signats; malgrat que els treballen a mà, són fets molt més en sèrie i tenen menys varietat i potser també menys "originalitat".

Totes aquestes dones reben encàrrecs i realitzen peces expressament per a algú o alguna cosa. A Ocumicho, ara fa poc, van produir tota una sèrie de figures sobre la conquesta de Mèxic

pels espanyols destinades a les commemoracions del cinquè centenari, i se les emportaren a "conquistar" Espanya. A les dones de Sa Cabaneta, els encarreguen l'escut del Club d'Esplai, i apa, piles d'escuts de terrissa!

A Ocumicho no hi ha cap rètol, enlloc, que anunciï la mercaderia que les dones fan i venen. Elles mateixes es busquen

pels carrers els possibles compradors, els porten a casa seva i de l'últim racó fosc, fins i tot de sota el llit, en treuen les figures multicolors. A Sa Cabaneta tampoc no hi ha rètols, però les figuretes estan col·locades a les finestres i a la porta d'entrada, i les venen a l'estança que dona al carrer, gairebé com en una botiga. Això no obstant, en el poble veí, Pòrtol, hi ha rètols arreu que diuen *Olleria*. Aquí les dones de les famílies de terrissaires a vegades fan siurells, però són els homes els qui fan les olles. Aquestes sí, les olles que fan els homes, s'anuncien amb rètols. Com si el producte del treball de les dones, que sovint es fa a casa, encara que sigui per a vendre, restés dins de l'espai domèstic, en privat.

Sa Cabaneta i Ocumicho, dos poblets que, si no fos per aquest treball femení, no passarien de ser com qualsevol altre poble del planeta. Crec que, justament perquè hi són creats aquests diables tan especials, mereixen que ens hi fixem i, sobretot, que repararem en elles, les dones que els fan, i hauríem de parar esment també en aquesta especial predilecció per a fer dimoniets...

Eli Bartra

C

10 anys de Companyia Flotats

Cultura Teatre

TOT ASSAJANT «DOM JUAN»

UNA LLIÇÓ MAGISTRAL DE TEATRE !!

Teatre Poliorama

Generalitat de Catalunya Departament de Cultura

TV 3

DUANE MICHALS

THE UNFORTUNATE MAN

The unfortunate man would not spend the rest he loved. It had been declared illegal to be in command. Shortly - he - for - the - ...

He began to wear shoes to hide his shame. It never occurred to break the law.

Magritte, Duchamp, De Chirico, Warhol, H. Clouzot, Truffaut, Jeanne Moreau, són algunes de les 285 fotografies que junt amb autoretrats, fotosequències, fototextos, fotollibres i fotopintures, formen part de la primera mostra de l'obra de Michals a Espanya. "Fotografiar la realitat és fotografiar el no-res", escriu Michals en una de les seues fotos, després de la seua exposició individual al MOMA de Nova York en 1974. Deixat portar per la seua fascinació davant l'ésser humà i l'univers, dirigeix la seua atenció cap a fenòmens que no poden fotografiar-se: la relació entre la ment i la matèria, la transició entre la vida i la mort, per mitjà d'imatges del somni/ombra i de la bellesa del nu humà. Michals és un dels revivificadors més singulars de la fotografia moderna.

5 d'octubre - 15 de novembre

SALA PARPALLÓ

Catàleg Col·lecció Imatge núm. 27 24,5 x 21,5 cm. Enquadrament estret. 176 pàgs. 274 Il·lustracions. Editorial: Textos de Duane Michals. L. Foto Gràfic. Ricordi. Jorquera. Julia Seckle. P.V.P.: 3.500 Ptas.

DIPUTACIÓ DE VALÈNCIA

C/ Landerer 5, 46003 València

Tel. (96) 392 30 77 - 392 00 01 Fax 391 46 78

Horari: 10,30-13,30 i 17-21 h. Dissabtes 17-21 h. Diumenges 10,30-13,30. Dilluns l'encat.